

Research Insights
Изследователски проникновения

ПРОФЕСОР ГЕОРГИ МАНЕВ – ЖИТЕЙСКИ ПЪТ И ПРОСВЕТНА ПОЛИТИКА

Емил Спасов

Великотърновски университет „Св. св. Кирил и Методий“ – клон Враца

Резюме. В статията са представени важни моменти от житейския път на проф. Георги Манев, изиграли роля за формирането му като учен, общественик и политик. Разкрити са основните приноси на неговата просветна политика.

Keywords: education policy; Ministry of Education; education; culture

Проф. Георги Иванов Манев е сред най-видните български учени в периода между двете световни войни. С основание неговият живот и академичната му кариера предизвикват интереса на съвременните изследователи, защото научните му приноси са високо оценени още навремето и тепърва ще бъдат преоткривани. Един кратък период (24.01.1938 – 14.11.1938 г.), свързан с дейността му като просветен министър в правителството на Г. Кьосеиванов, дава повод на управляващите след 1944 г. да прекъснат блестящата академична кариера на бележития учен. Това е причината периодът все още да не е проучен достатъчно. *Ето защо настоящото изследване си поставя за цел да проучи, анализира и оцени основните прояви на образователната политика на проф. Георги Манев. В статията са представени и основни моменти в житейския му път, изиграли роля за формирането му като учен, общественик и политик.*

Георги Иванов е роден на 15 януари (по стар стил) 1884 г. във Велико Търново, в семейството на търговеца Иван Манев Кърджиев. Основно и средно образование завършва в родния си град. След кончината на своя баща Георги е принуден да работи, за да може да се издържа като студент във Физико-математическия факултет на Висшето училище, което завършва на 21-годишна възраст и от учебната 1905/1906 г. до 1918/1919 г. учителства последователно в Разградската и Търновската мъжка гимназия. След женитба приема фамилията на неговия баща. На фронта изпълнява самоотвержено военните си задължения, за което е награден с ордени за храброст (Hristov, 2000).

За периода от 11 август 1912 г. до 13 октомври същата година и от 31 септември 1913 г. до 1 септември 1914 г. той специализира теоретична физика при професор Н. Босе в Тулуза, Франция.

През 1919 г. Георги Манев печели конкурс за асистент по физика във Физико-математическия факултет на Софийския университет. Само две години по-късно избран за редовен доцент по теоретична физика. През 1924 г. Манев участва в обявения конкурс за извънреден професор, на който представя публикации, в които прави опит за разработка на класическа алтернатива на Айнщайновата теория на относителността. Въпреки не особено благоприятните отзиви Факултетният съвет избира Манев за извънреден професор. Определящо значение за избора му имат високата оценка на публикациите му от А. Айнщайн и липсата на хабилитиран специалист, който да оглави Катедрата по теоретична физика.

С драматизъм са съпроводени конкурсите за редовен професор от 1930 и 1932 г., в които Манев участва. Те са провалени поради лични конфликти и неетично поведение на някои от кандидатите, което, както изтъква Н. Сретенова, показва склонността на някои представители на научната общност от онова време да превръщат концептуалните си различия във вражда за цял живот. Условия за успешно приключване на процедурата се появяват през 1935 г., когато обявеният конкурс за редовен професор в Катедрата по теоретична физика е спечелен от Манев (Sretenova, 2004).

Разностранна и продуктивна е неговата преподавателска и научна дейност: разработва и чете 12 курса лекции по различни научни направления на теоретичната и математическата физика; пише първите в България учебници по тези дисциплини; активно публикува в реномирани научни списания в страната и чужбина. В периода 1925 – 1944 г. Манев заема ръководните длъжности на декан на Физико-математическия факултет (1926 – 1927 г. и 1930 – 1931 г.) и ректор на Университета (1936 – 1937). С активната си управленска дейност като ректор на Алма матер проф. Манев оставя трайна следа в историята на Висшето училище: запазва бюджета и щата на Университета; апелира за кредити за изплащането на студентските стипендии и за процедури по доцентски конкурси; съдейства за възстановяване на изборните права на студентите и не допуска изключването им по политически причини; запазва утвърдените университетски преподаватели от предсрочно пенсиониране^{1,2)}. С дългогодишната си активна и плодотворна научна дейност бележитият учен печели симпатиите на голяма част от своите колеги и студенти. В техните спомени той остава като човек със силно изразено чувство за лично достойнство, откритост и честност в отношенията (Hristov, 2000).

Благодарение на личните си качества и популярност сред учителските и научните среди той попада в ползрението на управляващите като удачна кандидатура за поста просветен министър. Амбициозен и с развито чувство на дълг към българската просвета и култура, проф. Манев поема ръководството на Образователното ведомство. Дейността му като просветен министър за сравнително краткия период се характеризира с приемственост и системност.

Още в първите дни на своето управление проф. Манев замисля изготвянето на нов ЗНП, в основата на който да застанат постановленията на законопроекта от 1933 г. и някои нововъведения, заимствани от законодателствата на европейските страни. За осъществяването на това намерение той възстановява дейността на Учебния комитет и Междуведомствената комисия, като разширява състава на първия с двама учители – представители на Просветния съюз.

Министър Манев е изявен радетел на патриотичното възпитание на подрастващите. Неговите послания към българските учители и ученици са пропити с възторжено родолюбие. В тях е разкрита огромната културно-историческа роля на Кирило-Методиевото дело и нуждата от построяване на техен паметник в столицата. Докато е начело на Просветното ведомство, се провеждат чествания на значими исторически събития.

Благоприятната икономическа и политическа ситуация в страната в началото на 1938 г. позволява на проф. Манев да издейства допълнителни средства за стимулиране на българската култура, наука и образование:

- 20 000 лв. за българските писатели, отличили се с особен принос за развитие на българската литература;
- 200 000 лв. за изкупуване на книги на български писатели;
- 20 000 лв. за издаване на ценни литературни и научни произведения от български автори;
- 20 000 лв. за научно-художествена изследователска дейност;
- 20 000 лв. за дейността на културните, научните и просветните съюзи;
- 20 000 лв. за стимулиране и популяризиране на българската музика;
- 50 000 лв. за поощрение дейността на българските художници и артисти;
- 25 000 лв. за стимулиране на изявени български учители.

Проф. Манев е сред изявените радатели за запазване на българските традиции, празници и обичаи. По време на Великденските празници през пролетта на 1938 г. дарява средства за откриване на ученически трапезарии на 18 прогимназии. По повод Деня на детето в страната се организират културно-просветни беседи, уреждат се изложби на книги и педагогическа литература, свързана с отглеждането, възпитанието и развитието на децата.

Българският учен не скрива вярата си в бъдещето на „златната българска младеж“, но същевременно е взискателен и справедлив: припомня ѝ да работи усърдно за утвърждаване на искрено родолюбие, на нравствена и духовна извисеност, на лична и обществена дисциплина.

Най-значителната реформа на проф. Манев в системата на средното образование е Наредбата за изменение и допълнение на Закона за народното просвещение, в която се премахва полукласическият отдел на гимназиите, като ясно се разграничават двата основни отдела – реален и класически. Въвеждат се учебните предмети *Религия с история на българската църква*, *Домакин-*

ство с майчинство и Възпитание за девойките, Италиански език. Започва изготвянето на нова учебна програма за гимназиите, като се предвижда въвеждането ѝ през учебната 1939/1940 г. С цел издигане качеството на средното образование Просветното ведомство въвежда единна система на оценяване на зрелостниците. Тя се осъществява чрез уеднаквяване на изпитните въпросници и изискванията към изпити, включване на министерски пратеник във всяка изпитна комисия.

Направена е и крачка напред в развитието на художествените и приложните изкуства. През 1938 г. МНП поема под своя опека училището за приложни изкуства и занаяти, основано от Райна Ракарова. В него преподават видни български художници и приложници. Изучаваните учебни предмети са разделени в два отдела – теоретичен и практически. В първия влизат учебните предмети: „Теория на модата“, „История на изкуството“, „Художествена анатомия“, „История на модата“, „Теория на шева“, „Стилознание“, „Материалознание“, „Счетоводство“, „Френски“, „Немски“ и „Английски език“, а във втория – „Рисуване“, „Декоративно изкуство“, „Моделiranje“, „Модни фигури“, „Керамика“, „Илюстрация“, „Кожа“, „Метал“, „Грънчарство“, „Кукли“, „Паравани“, „Хармония на бои“, „Цветарство“.

Динамични и ползотворни са отношенията на проф. Манев с българските студенти. Като министър на образованието, издейства допълнителен прием на студенти в Софийския университет и осигурява 52 стипендии за надарени студенти, 12 от които са за следване в чуждестранни висши училища.

Министър Манев осигурява средства и за строителство на нови сгради за Физико-математическия факултет и на Университетската печатница.

В стремежа си да установи строга йерархия на задълженията на различните категории академичен състав, МНП изготвя Наредбата закон за изменение на чл. 296 от ЗНП. Съгласно разпоредбата на единствения ѝ параграф се отнемат правата на хоноруваните професори и частните доценти да бъдат титуляри на катедри и членове на факултетния и академическия съвет, да провеждат изпити и да бъдат оценители на хабилитационни конкурси. В знак на протест против нарушаването на академичните им свободи 6-ма университетски преподаватели подават оставки. Конфликтът между Просветното ведомство и някои представители на академичната общност е разрешен няколко месеца по-късно от проф. Богдан Филев, който, като просветен министър, отменя Наредбата.

При управлението на министър Манев влиза в сила и Наредбата за допълнение на чл. 278 от ЗНП, според която Юридическият факултет се разделя на два отдела – правен и държавно-стопански, а Катедрата по общо държавно и българско конституционно право се разделя на две катедри: общо държавно право и българско конституционно право. С осъществяването на приемственост в образователната политика на своя предшественик д-р Николаев проф. Манев допринася за развитието на Университета.

МНП засилва контрола върху частното висше образование, като лишава частните висши училища от правото да се наричат университети и да провеждат обучение по специалности, застъпени в Софийския университет, Варненската търговска академия и Висшето търговско училище в Свищов.

Активни и ползотворни са съвместните дейности на Образователното ведомство при управлението на проф. Манев с българското учителство. Той успява да издейства 38 млн. лв. кредит, чрез който е осъществена промяна в постановлението на заварения бюджет за образование, според която не се допускат до образование в основните училища ученици, преминали регламентираната от ЗНП възраст. По този начин е избегнато съкращаването на около 600 прогимназиални учители и на десетки прогимназиални класове и паралелки в страната.

При управлението на министър Манев се откриват държавният санаториум за белодробно болни учители край село Лъджене, Пещерско, и почивната станция на Просветния съюз в Хисаря. Изготвена е и Наредба-закон за постъпване в държавната здравната станция – Лъджене, която регламентира безплатното лечение на болни учители.

Разширява се и законодателството в сферата на детското здравеопазване. За тази цел е изготвен Правилник за уредба и ръководство на колонии и станции (лагери). В него законодателят подробно описва организацията, управлението и целите на различните видове летовища, колонии и лагери. Съвместно с Дирекцията на народното здраве Просветното ведомство стимулира и откриването на майчински училища в страната. В тях майките получават необходимата консултация по отглеждането на своите деца. Първото такова училище в България се открива в гр. Плевен в края на 1937 г. То е организирано от местното женско дружество „Развитие“ и подпомогнато от фонд „Обществено осигуряване“ и благотворителни организации. През 1938 г. МНП организира и провежда редовния курс за учителки съветнички. Длъжността „учителки съветнички“ се въвежда от министър Н. Найденов през 1927 г. и има за цел да съдейства за повишаване на здравната култура и възпитание на населението от селските райони в страната.

С цел повишаване ефективността на обучението по различни учебни предмети и издигане на патриотичното, нравственото и естетическото възпитание на учениците МНП изготвя Правилник за екскурзиите и излетите на учениците от основните и средните училища. С прилагането на неговите постановления се слага ред в планирането, организацията и провеждането на ученическите екскурзии и излети и се поощрява използването на класните неурочни форми на обучение. Със същата цел се насърчават посещенията от учениците на изложби на български и чужди художници.

Министър Манев и неговият екип разработват амбициозна програма за развитие на физическото възпитание и спорт. В нея се предвижда реализи-

рането на редица мероприятия: уреждане на 5-и държавен курс по физическо възпитание, на ски курс за гимназиалните учители и триседмичен курс по плуване; участие на учениците в национални и международни състезания; стимулиране на дейността на местните съвети по физическо възпитание; построяване на лекоатлетическа писта в столицата и на плувни басейни в по-големите градове на страната; изпращане на 10 стипендианти по телесно възпитание в чужбина; стимулиране дейността на училищните и извънучилищните спортни организации и съюзи. През 1938 и 1939 г. МНП подпомага строителството на столичната лекоатлетическа писта със сумата от 160 000 лв., а с отпуснатите 271 000 лв. се съдейства за подобряване на условията за спорт и туризъм в страната. С цел популяризиране на полезни знания за спорта и физическото възпитание през 1938 г. Образователното министерство създава спортнофилмов архив. В подкрепа на тази дейност се възобновява и библиотеката „Физическо възпитание“.

Направена е и крачка напред в строителната политика на МНП. През 1938 г. е увеличен Фондът за строителство на училищни сгради със сумата от 94 млн. лв., което дава възможност на Образователното ведомство да насочи средства за ремонт и строеж на нови училища в различни области на страната. Като се използват средства от фонда „Царица Елеонора“, който се намира под управлението на Просветното ведомство, започва строежът на нов институт за глухонеми деца в София. За да съдейства за усъвършенстване на педагогическата квалификация на учителите – специалисти в обучението на глухонеми деца, МНП изпраща на седеммесечна специализация петима редовни учители. Изготвя се и програма за курсове за подготовка на учители специалисти за институтите за глухонеми и за отделения за деца с дефекти в говора. Тази инициатива на Образователното ведомство се отразява положително върху качеството и резултатите от обучението в институтите за глухонеми.

За да внесе планомерност и прецизност в дейността по строителството на спортни обекти и съоръжения, проф. Манев назначава специална комисия.

Под въздействието на външно- и вътрешнополитически фактори през есента на 1938 г. се извършва поредната реконструкция в правителството на Кьосеиванов, в резултат на която управлението на Министерството на просветата поема известният учен-археолог проф. Богдан Филов.

След напускането на министерския пост до 1944 г. проф. Манев се отдава на преподавателска и научноизследователска дейност в Университета. Промени в управлението на страната след преврата на 9. 09. 1944 г. слагат край на академичната кариера на бележития учен.

Видният български физик проф. Георги Манев умира на 15 юли 1965 г.

Резултатите от изследването на просветната политика на проф. Георги Манев дават основания за следните изводи.

1. Професор Георги Иванов Манев е сред най-изтъкнатите представители на българската наука в периода между двете световни войни. Надарен и високообразован, с развито чувство на дълг към нацията и държава, той поема управлението на Просветното ведомство.

2. Макар и за кратък период, дейността му като просветен министър се характеризира с приемственост, системност и резултатност – направени са конкретни стъпки за развитието на училищното образование и на Софийския университет, поощрява се използването от учителите на класните неурочни и извънкласни форми на обучение, стимулира се дейността на училищните и извънучилищните спортни организации, полагат се грижи за здравето на българските деца, ученици и учители, осъществен е напредък в материалното и финансовото осигуряване на българското образование и култура.

NOTES/БЕЛЕЖКИ

1. Наука (2004, кн.4). Приветствие от ректора на СУ „ Св. Климент Охридски“ проф. д.ф.н. Боян Биолчев по случай 120-годишнината от рождението на проф. Георги Манев.
2. Манев, Г. И. Отчет за управлението на Университета за 1936/1937 учебна година (1938). ГСУ.
3. В. Днес, 1938, бр. 610 – 834.
4. ДВ. 31, 1938. Наредба-закон за изменение и допълнение на ЗНП.
5. ДВ. 79, 1938. Наредба-закон за допълнение на чл. 278 от ЗНП.
6. ДВ. 80, 1938. Наредба-закон за частните училища.
7. ДВ. 85, 1938. Наредба-закон за постъпване в държавната станция за учители край с. Лъджене, Пещерско.
8. ЦДА, Фонд 177, оп.2, а.е 1069 – Доклад за дейността на МНП при управлението на Г. Къосеиванов.
9. Училищен преглед. 1938,3. Правилник за екскурзиите и излетите на учениците от основните и средните училища.
10. Училищен преглед. 1938, 5. Правилник за уредбата и ръководството на колонии и станове (лагери) за деца, юноши и младежи.

REFERENCES/ЛИТЕРАТУРА

- Sretenova, N. (2004). Akademichnata kariera na prof. Georgi Manev (po arhivni dokumenti ot bulgarski i amerikanski iztochnici). *Nauka*, 4 [Сретенова, Н. (2004). Академичната кариера на проф. Георги Манев (по архивни документи от български и американски източници). *Наука*, 4].

Hristov, D. (2000). *Problemat Manev v istoriata na bulgarskata fizika*. Sofia: Sv. Kliment Ohridski [Христов, Д. (2000). *Проблемът Манев в историята на българската физика*. София: Св. Климент Охридски].

PROFESSOR GEORGI MANEV – LIFE AND EDUCATIONAL POLICY

Abstract. The article presents some important moments in the course of life of Prof. Georgi Manev, which have played an important part for his formation as a scientist, public figure and politician. The main contributions of his education policy have been revealed. Key words: education policy; Ministry of Education; education; culture.

✉ **Dr. Emil Spasov, Assist. Prof.**

St. Cyril and St. Methodius University of Veliko Turnovo – Branch Vratza
Vratza, Bulgaria

E-mail: emilspasov69@abv.bg